

זהויות, תכנון והעיר הנאו ליברלית

פרופ' טובי פנסטר

רקע

הקורס מתמקד בחיבור בין שלשת המושגים המרכיבים את כותרתו: זהויות – כיצד זהויות שונות החיות בעיר מושפעות ומשפיעות על תכנון המרחב העירוני? או האם תכנון כזה מתחשב בזהויות השונות וביחוד בעיר הנאו ליברלית המתאפיינת במהלכי תכנון המושפעים מחרויות יזמיות הניתנות ליזמים פרטיים במסגרת תכנונית מוסדית ובעיקר מתבטאת בישראל במה שקרוי 'התחדשות עירונית'.

נאו ליברליזם כפי שהגדיר זאת הרווי (2015) הינו: 'תיאוריה העוסקת בהתנהלות כלכלית – פוליטית שלפיה הדרך הטובה ביותר לדאוג לרווחתו של האדם היא באמצעות מתן חירויות יזמיות ליחידים והענקת יד חופשית למיומנויות אינדיבידואליות בתוך מסגרת מוסדית המאופינת בזכויות קניין פרטיות קשיחות, בשווקים חופשיים ובסחר חופשי' (עמ. 12).

מסגרת מוסדית זו מאופיינת בזכויות קניין פרטיות קשיחות כאשר שוק התכנון (דיר, פיתוח מרחב ציבורי, שמירה על שטחים פתוחים ושימור) הופך להיות שוק חופשי. הנחת הבסיס היא שבמסגרת תכנוני כזה הנפגעים העיקריים הם אוכלוסיות מוחלשות הן הגמוניות והן חוץ הגמוניות.

בקורס נתמקד בבחינה ביקורתית של פרויקטים של תכנון בעיקר ברמת מבנה או תב"ע. הסטודנטים יתבקשו ראשית לבחור זהויות בהן הם רוצים להתמקד ובמקביל אזור בעיר בו יש דומיננטיות לזהויות אלו והתכנית לאזור זה ובעיקר המדיניות הנאו ליברלית המושתתת על אזור זה.

דוגמאות: אזור התחנות המרכזיות בתל אביב כאשר במוקד העבודה זהויות כמו: מהגרי עבודה, ג'נטריפיקטורים ('מהגרים' צעירים בעלי מומן הרוכשים / שוכרים דירות בפרויקטים של התחדשות עירונית באזור), או זהויות של תושבים יהודים וותיקים החיים באזור. אפשר לבחור גם מתחמים אחרים בתל אביב יפו בו גרים צעירים רבים כמו שכונת פלורנטין או שכונת שפירא, אפשר לבחור גם אזורים לתכנון ביפו באזורים בהם גרים ערבים תושבי יפו מול פרויקטים של התחדשות עירונית וכו'. ניתן לבחור גם זהויות אחרות במתחמים בערים אחרות בארץ בתנאי שברור מהלך הבחירה: זהויות --- אזור --- תכנית .

מטרת הקורס

מטרת הקורס היא לבחון את הביטויים התכנוניים של המתח שבין זהויות --- תכנון --- העיר הנאו ליברלית ולהציע תכנית חלופית המטפלת במתח זה.

מבנה הקורס

חלק 1: נגדיר את המושגים המהווים את כותרת הקורס:

1. תכנון או מדיניות תכנון
2. נגדיר זהויות אפשריות לבחינה:
 - 2.1 יהודים / ערבים
 - 2.2 דתיים / חילונים
 - 2.3 מהגרי עבודה / תושבים
 - 2.4 מעמדות סוציו אקונומים
3. נגדיר מהו נאו ליברליזם? מהי העיר הנאו ליברלית? איך מתבטא במדיניות תכנון?
4. נתמקד במתח/מאבק בין הזכות הפרטית לקניין לזכויות הציבוריות של הקהילה:
 - 4.1 התחדשות עירונית כמשל של שלשת המושגים הללו (תכנון/זהויות/העיר הנאו ליברלית)
 - 4.2 מה המשמעויות של זכויות – זכויות קניין מול זכות לעיר או אזרחות עירונית.

- 4.3. שימושים מעורבים באזור הנבחן – מגורים ומסחר, מגורים ומלונאות, מגורים ובילוי
 4.4. התחדשות עירונית באזורים של עירוב מעמדות

חלק 2: נגדיר אזורים בתל אביב יפו שיש בהם השפעה נאו ליברלית מובחנת. נבחן מדיניות תכנון בעזרת כלי עבודה ביקורתיים שנפתח. לדוגמא:

1. דרום תל אביב ויפו
2. אזורים של הדתה בתל אביב
3. אזורים של שימושים מעורבים העוברים תהליכי התחדשות עירונית
4. אזורים שבהם חיה אוכלוסייה ממעמד נמוך שעוברים תהליך התחדשות עירונית
5. אזורים של שימור שעוברים תהליכי התחדשות עירונית

חלק 3: יצירת ארגז כלים של מדיניות תכנון בעידן הנאו ליברלי

מטלות הקורס:

כל סטודנט מגיש רפרט על כל המאמרים המופיעים בתכנית השיעורים
 כל זוג סטודנטים מגיש עבודה מסכמת ומציג התקדמות בעבודה מסכמת במהלך הסימסטר

עבודה סופית (בזוגות):

מטרת העבודה: הצעת מדיניות תכנון ' נכונה' לתכנית שתפתור את המתח בין זהויות – תכנון – העיר הנאו ליברלית (התחדשות עירונית)

1. בחירת תכנית של בנין או תב"ע
2. חיפוש אחר מדיניות תכנון בעיר בכלל וכלפי אזור העבודה בפרט בנוגע להתחדשות עירונית.
3. הדגשת המאפיינים הנאו ליברלים בתכנית/במדיניות התכנון באזור התכנון: מעורבות יזמים פרטיים, תהליך התכנון (כמו מתי החלה הבניה? מה ביקשו היזמים? מה אושר להם? האם הוגשו בקשות נוספות למתן הקלות?)
1. בחירת זהויות להתעמק בהן (מעמד סוציו אקונומי)
2. בחינת מדיניות תכנון בערים אחרות בעולם בהתייחס לנושא מעמדות
3. ניתוח המדיניות
4. עבודת שטח – דיאגנוזה
5. הצעת מדיניות תכנון נדרשת או 'נכונה' בדגש שימור והתחדשות.

דרישות קדם: מבוא לתכנון עירוני ואזורי

דרישות הקורס

1. נוכחות חובה בשיעורים כולל השתתפות פעילה בדיונים על מאמרי הקריאה.
2. הגשה שבועית של רפרט על מאמר או פרק נבחר מתוך רשימת הקריאה.
3. הצגה של התקדמות בעבודה המסכמת
4. הגשת עבודה מסכמת

הרכב הציון

1. נוכחות קריאה, השתתפות בכיתה 10%
2. והגשת רפרטים על כל המאמרים המצוינים בתכנית הלימודים 35%
3. עבודה מסכמת - 55% (הנחיות לכתיבת עבודה מסכמת בהמשך)

רשימת קריאה

אלתרמן, ר. וסתו, ת. (2001), עימות והסכמה ביד הלשון, מרכז תמי שטיינמייץ

- הארווי, ד. (2015) *קיצור תולדות הנאו ליברליזם*, הוצאת מולד (קריאה כללית)
- מרגלית, ט. (2013), עסקה תכנונית, אצל : חתוקה, ט. ופנסטר, ט. (עורכות) המתכננים, רסלינג, תל אביב, עמ. 179-196
- מרגלית, ט. מגדלי יוקרה בתל אביב : גידור בשלשה מימדים. מתוך: קהילות מגודרות, עמ. 259-310
- מרגלית, ט. (2017) אזרחות עירונית חד הורית, תמרורות, הוצאת רסלינג
- בן, אריה, ר. ופנסטר, ט. (2021), פוליטיקה של הכרה: בין אנטגוניזם לאגוניזם מגשר ביפו סעדי, י. (2021), חורבות, גילוי והתחלות בסוכנת אל הריש ביפו.
- פנסטר, ט. (2021), קניין, בעלות ושימור בבתים הפלסטינים
- פנסטר, ט. (2021) הרס יצירתי כהליך תכנוני של התחדשות וניצול
- פנסטר, ט. (2012), של מי העיר הזאת, הוצאת הקיבוץ המאוחד – פרק 4
- צ'רצ'מן, א. הגנה על קבוצות בשולי מערכת התכנון: צדק תהליכי כאמצעי, אצל: חסון, ש. (עורך) עיצוב המרחב בישראל
- משרד השיכון, המכון החרדי (2021) – תדריך לתכנון עירוני של שכונות עבור האוכלוסיה החרדית
- רם, מ. ויעקובי, ח. (2014), עיר המחיר עיר מקלט אצל: פנסטר, ט. ושלמה, א. ערי המחיר, הוצאת הקיבוץ המאוחד
- משגב, ח. תכנון צדק ופוליטיקה עירונית להטב"ית: המרכז הגאה בתל אביב, תכנון

Yacobi, H. and Tzfadia, E. (2017), *Neo-settler colonialism and the re-formation of territory: Privatization and nationalization in Israel, Mediterranean Politics*

הנחיות לכתובת רפרט – עמוד אחד בלבד !

1. כותרת המאמר/פרק ושם המגיש
2. מטרות המאמר
3. מסגרת תיאורטית של המאמר (מושגי מפתח)
4. מתודולוגיה
5. ממצאים עיקריים
6. התרשמות/ביקורת על המאמר. במה הוא תרם לידע שלך

הנחיות לכתובת עבודה מסכמת

אפשר להגיש בצוותים של עד 3 סטודנטים.

ראשי הפרקים לעבודה:

1. מבוא, מדוע נבחר הנושא, רקע על נושא העבודה (כולל מפות, תכניות, דוחות וכו')
2. שאלות העבודה – מה אתם מבקשים לחקור
3. סקירה תיאורטית
4. ממצאים – ניתוח האירוע התכנוני על פי שאלות המחקר
5. סיכום, מסקנות ותובנות אישיות מניתוח נושא העבודה . כיצד אתם מבינים אותו אחרת לאחר קריאת חומרים תיאורטים
6. הצעה תכנונית אלטרנטיבית